

*До спеціалізованої вченої ради
в Міжнародному гуманітарному
університеті
м. Одеса, Фонтанська дорога, 33*

В І Д Г У К

опонента доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Сергєєвої Діани Борисівни на дисертацію Тищенка Юрія Володимировича «МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З УХИЛЕННЯМ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертації Ю. В. Тищенка зумовлена потребами передусім практики досудового розслідування, необхідністю розробки правових, теоретичних та організаційно-тактичних засад здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Адже не зважаючи на те, що захист Батьківщини є конституційним обов'язком (стаття 65 Конституції України), впродовж останніх семи років (з 2014 р.) кількість вчинених кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від військової служби залишається стабільно високою, а показники практики їх розслідування та судового розгляду – незадовільними. З огляду на це, важливість дослідження проблематики криміналістичного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від військової служби, важко переоцінити.

У вітчизняній криміналістичній науці питання розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, досліджувалися лише фрагментарно (Г. Ганова, М. Б. Головка,

М. І. Карпенко, Р. В. Комісарчук, В. О. Пелецький, М. Туркот та ін.), комплексних наукових досліджень наразі проведено не було. З огляду на ці обставини, необхідність науково-теоретичного криміналістичного аналізу розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, є очевидною, що свідчить про актуальність теми дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження Тищенка Ю.В. є науково обґрунтованими, їх достовірність підтверджується правильно обраною методологічною базою та досить репрезентативною та вагомою емпіричною базою, яка представлена результатами аналізу офіційної статистики Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, узагальненнями вітчизняної судової практики, анкетуванням 197-ми слідчих, процесуальних керівників, прокурорів, працівників оперативних підрозділів і військовослужбовців, вивченням 89-ти кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від військової служби, та власним досвідом автора щодо розслідування злочинів цієї категорії.

Структура роботи забезпечує логічну послідовність викладення матеріалу та засвідчує системний характер наукового дослідження. Об'єкт дослідження визначений як протиправна діяльність щодо ухилення від військової служби, а також розслідування правоохоронними органами кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби. Предметом дослідження є методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Вказані об'єкт і предмет дослідження окреслюють проблемні питання криміналістичної та досудової процесуальної діяльності у кримінальних провадженнях, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Перелік обраних для дослідження питань, змістовне описання в дисертації викладеного матеріалу дає в цілому можливість встановити

сутність і значення вивчених проблем та вказує на зв'язок даного дослідження із відповідними програмами, планами.

Тематика дисертаційного дослідження відповідає Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки від 20.05.2015 № 276, Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 року № 392, Стратегії воєнної безпеки України від 25 березня 2021 року № 121, а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 роки, визначених 03.03.2016 Національною академією правових наук України. Тема дисертації затверджена вченою радою Міжнародного гуманітарного університету 2 листопада 2016 р. (протокол № 3), в остаточній редакції – 23 липня 2020 р. (протокол № 6), та відповідає темі науково-дослідної роботи університету «Тенденції встановлення розвитку соціогуманітарної сфери в Україні» (державний реєстраційний номер 0110n000678).

Здобувачем досить вдало й коректно сформульовано мету дослідження, яка полягає у формуванні сучасної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Використані дисертантом методи дослідження дали можливість сформулювати положення, висновки і рекомендації, що характеризуються новизною. Прикладний характер дослідження дозволив авторові сформулювати пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування.

Наукова новизна полягає в тому, що дисертація є першим, здійсненим в умовах дії чинного кримінального, кримінального процесуального, оперативно-розшукового та законодавства про військовий обов'язок і військову службу, монографічним дослідженням, у якому представлено методику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Заслуговують на увагу, зокрема, наступні положення наукової новизни дисертації:

- запропоновано сучасну комплексну міжвидову методику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, що на основі зазначеного загального способу їх вчинення охоплює як правопорушення у сфері забезпечення призову та мобілізації (ст.ст. 335, 336, 337 КК) так і злочини проти встановленого порядку несення військової служби (ст.ст. 407, 408, 409 КК). Її елементами є: загальні положення (відомості про структуру та криміналістичну класифікацію досліджуваних кримінальних правопорушень), криміналістична характеристика останніх (винних осіб, способів вчинення, обстановки та «слідової картини»), а також рекомендації з розслідування (організаційного характеру, особливостей початкового та специфіки подальшого етапів розслідування);

- як найголовніші для побудови методики розслідування визначено такі критерії класифікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби: криміналістичний критерій способу вчинення як системоутворюючий відповідної методики; кримінально-правовий, оскільки визначення родового об'єкта автоматично вказує на специфіку суб'єктів досліджуваних кримінальних правопорушень; кримінально-процесуальний критерій підслідності, що істотно впливає на організацію взаємодії у розслідуванні;

- самовільне залишення військової частини або місця служби, так само як і дезертирство, віднесено до групи військових кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від служби, що продиктовано інтересами криміналістичного дослідження, загальністю способів учинення та метою винної особи на певний час виключити себе зі сфери військово-службових відносин;

- запропоновано основні підходи (на організаційно-управлінському й організаційно-тактичному рівнях) і напрями вдосконалення організації розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби. Такими напрямами, що передбачають конкретні визначені

заходи, визнано: вдосконалення внутрішньої взаємодії підрозділів Національної поліції у розслідуванні кримінальних правопорушень, що посягають на встановлений порядок забезпечення призову і мобілізації, їх зовнішня взаємодія з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки й органами місцевого самоврядування; оптимізацію взаємодії органів досудового розслідування з підрозділами Національної поліції і Збройних сил України під час розслідування військових злочинів; забезпечення координації та організацію належного процесуального керівництва;

- із урахуванням загального складного тактичного завдання початкового етапу розслідування – розшуку винної особи (призовника, військовозобов'язаного, резервіста чи військовослужбовця, які ухиляються), що обумовлює необхідність залучення великої кількості сил та засобів слідчих, оперативних та спеціальних підрозділів, у тому числі на рівні міжвідомчої взаємодії, обґрунтовано необхідність ведення відповідних операцій: переважно профілактичних у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з ухиленням від призову чи мобілізації, і тактичних у військових злочинах. Розкрито структуру цих операцій, що складаються з комплексу слідчих, у тому числі негласних, (розшукових) дій та поліцейських (оперативно-розшукових) заходів.

Крім того, в дисертаційному дослідженні удосконалено ряд наукових положень, які у значній мірі удосконалюють сучасні знання про можливості застосування криміналістичних знань у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень досліджуваного виду: запропоновано класифікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, що розподілені на правопорушення у сфері ухилення від призову та мобілізації і військові злочини, пов'язані з ухиленням від служби;

- диференціацію способів вчинення злочинів, пов'язаних з ухиленням від військової служби, що розподілені на способи ухилення від призову та мобілізації і способи вчинення військових злочинів, пов'язаних з ухиленням

від служби; ці способи охарактеризовано шляхом їх поділу на активні та пасивні;

- визначено обстановку, як елемент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, за рахунок віднесення до неї, окрім темпоральних і територіальних елементів, характеристики таких умов вчинення досліджуваних злочинів як особливий період, воєнний стан чи бойова обстановка, а також факторів і умов здійснення підготовки та ведення бою (операції);

- удосконалено також типові тактичні ситуації, що обумовлюють відповідні завдання розслідування і версії у кримінальних провадженнях про ухилення від військової служби.

Дістали подальшого розвитку знання щодо наукової розробленості методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби; характеристика осіб, якими вчиняються кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від військової служби; «слідова картина» як елемент характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби; знання про специфіку та алгоритмізацію проведення окремих слідчих (розшукових) дій на подальшому етапі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

У Розділі 1 дисертації «Загальні положення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від військової служби» заслуговує на увагу здійснене автором дослідження стану наукової розробленості методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від військової служби. Так, у підрозділі 1.1. автор робить висновок про те, що проблемам протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із ухиленням від військової служби, приділено недостатньо уваги, адже стратегічні завдання розслідування, а саме: визначення сутності кримінально-релевантної події, правильна кваліфікація кримінального правопорушення, встановлення його обставин і механізму,

встановлення особи злочинця – не можуть бути вирішені за допомогою лише технічних і тактичних засобів і прийомів. Для цього потрібна наукова розробка системи загальних і спеціальних методів (криміналістичних технологій) розкриття кримінальних правопорушень у різних слідчих ситуаціях, що й здійснюється криміналістичною методикою розслідування.

Окрім проведеного системного аналізу наукових досліджень, в яких у тому чи іншому ступені висвітлювалися питання, що належать до предмета даного дослідження, автор підкреслює необхідність наукової розробки та визначення центрального терміну - ухилення від військової служби, передусім закріпленого на законодавчому рівні.

У підрозділі 1.2 автор здійснив криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, яка безсумнівно є важливим елементом дослідження злочинів, оскільки спрямована на їх систематизацію, виділення певних специфічних груп злочинів, що дає змогу зробити більш детальний і змістовно конкретний їх опис та аналіз, тим самим сприяє розробці, вдосконаленню й розвитку окремих методик розслідування.

Зроблено висновок, що найбільш важливими для побудови методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, є такі критерії класифікації:

по-перше, криміналістичний критерій способу вчинення, оскільки у побудові міжвидової методики розслідування кримінальних правопорушень ухилення винної особи є системоутворюючим елементом;

по-друге, кримінально-правові, тому що визначення родового об'єкта автоматично вказує на специфіку суб'єктів досліджуваних кримінальних правопорушень: а) у тих, які посягають на встановлений порядок забезпечення призову та мобілізації: ст. 335 – призовники; ст. 336 – військовозобов'язані; ст. 337 – військовозобов'язані, резервісти, допризовники, призовники; б) у військових злочинах суб'єктами є виключно військовослужбовці;

по-третє, кримінально-процесуальний критерій, адже обов'язок розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на встановлений порядок забезпечення призову та мобілізації, покладено на слідчих органів Національної поліції, а військових злочинів – органів Державного бюро розслідувань. Така специфіка підслідності обумовлює суттєві особливості організації їх розслідування, передусім у питаннях взаємодії та координації зазначених органів як між собою так і з відповідними підрозділами Збройних сил України (територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, військового правопорядку, військовими частинами).

Розділ 2 дослідження присвячений криміналістичному аналізу кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби та логічно складається з підрозділів, присвячених криміналістичній характеристиці осіб, якими вчиняються кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від військової служби, способів вчинення, обстановці та «слідовій картині» кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Автор визначив та дослідив криміналістично-значущі властивості особи злочинця: 1) біологічні, що включають статеві, вікові, фізичні ознаки; 2) психічні, що свідчать про інтелект, емоційну й волюву сфери таких осіб; 3) соціальні, що характеризують його суспільний статус, професійну належність, місце проживання, родинний стан тощо. Комплекс особистих якостей злочинця зумовлює мету та мотив злочину, спосіб, вибір об'єкта посягання, знаряддя, засоби та обстановку його вчинення.

Дисертант наголошує, що формування характеристики осіб, якими вчиняються кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від військової служби, є неможливим без урахування кримінально-правового аспекту проблематики, положень багатьох законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що визначають ознаки суб'єктів розглядуваних кримінальних правопорушень.

У кримінальних правопорушеннях, що посягають на встановлений порядок забезпечення призову та мобілізації, суб'єктами є: - за ст. 335 – призовники (громадяни України, які підлягають черговому призову на строкову військову службу або офіцери, що призиваються із запасу, у тому числі такі, що перебувають на тимчасовому обліку у військовому комісаріаті або без законних підстав не перебувають на військовому обліку) ; - за ст. 336 – військовозобов'язані (громадяни України, у т.ч. і ті, які під час мобілізації перебувають за кордоном, чоловічої або жіночої статі, а також ті, що перебувають в запасі таких категорій: першої (які перебували на військовій службі та отримали під час її проходження військово-облікову спеціальність) або другої (які не отримали, військово-облікової спеціальності, проходили службу в інженерно-технічних частинах, які взагалі призивалися на військову службу, а також військовозобов'язані жінки); - за ст. 337 – допризовники, призовники, військовозобов'язані. У військових кримінальних правопорушеннях суб'єктами є виключно військовослужбовці.

Узагальнено з точки зору біолого-соціальних аспектів розглядуваної характеристики, наголошено, що 77 % осіб, які ухиляються від призову та мобілізації, належать до вікової групи від 18 до 22 років, у 69 % випадків тими, хто вчинив цей злочин, є міські жителі, 66 % виховувалися в неповній сім'ї, 91 % на момент вчинення злочину у шлюбі не перебувають.

Більш конкретно та з урахуванням психологічних характеристик осіб, засуджених за вчинення злочинів, пов'язаних з ухиленням від призову та мобілізації, поділено на чотири основні групи: так звана, маргінальна група (особи з неповних, неблагополучних, матеріально незабезпечених сімей, найчастіше мають судимість.) Мотиви ухилення – байдуже ставлення до своїх обов'язків. При провадженні досудового розслідування часто не створюють конфліктної ситуації. Рідко користуються послугами адвоката. Дана група складає 32 % від загального числа осіб, які ухиляються від проходження військової служби; друга група (морально не стійкі) – особи з типових сімей, що мають найчастіше середню освіту. Вчиняють кримінальні

правопорушення з мотивів побоювання нестатутних відносин, труднощів, які може принести служба в армії. Ухиляються шляхом неявки до військового комісаріату за повісткою або просто переховуються у себе вдома, друзів чи родичів від працівників, які здійснюють їх розшук. Іноді намагаються незаконним способом (за допомогою введення в оману членів призовної комісії) отримати право на відстрочку від призову, звільнення від проходження служби або визнання непридатності до останньої. Можуть створювати на досудовому розслідуванні конфліктні ситуації. Послугами адвоката користуються в 50 % випадків. Іноді домагаються права на проходження альтернативної (невійськової) служби, вважаючи, що вона дорівнює відтермінуванню. Складають 58 % від загального числа осіб, які ухиляються.

Третя група («золота») – найбільш складна категорія осіб. Це молоді люди із забезпечених сімей, які мають вищу освіту та характеризуються споживацькими цілями у житті. Ухиляються від проходження військової служби більш витонченими способами, що ускладнює діяльність слідчого із доказування. Вони дають хабарі особам, що можуть сприяти фальсифікації права на звільнення або отриманню відстрочки від проходження військової служби, підробляють документи, з тією ж метою вводять в оману членів призовної комісії. Майже завжди в ході розслідування намагаються створити конфліктну слідчу ситуацію, користуються правом на захист. Кримінальні провадження відносно таких фігурантів становлять 10 % від загальної кількості.

До четвертої групи осіб, які ухиляються, слід віднести так званий «випадковий» типаж. Ця група цікава тим, що дані особи «втрачені», «забуті» або їх халатно не враховано. Кримінальні правопорушення, пов'язані із ухиленням від призову та мобілізації, що вчинені даними особами, залишаються не розкритими. Статистику щодо даних осіб встановити неможливо, оскільки ця група має прихований характер.

Досліджуючи способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, дисертант поділяє їх насамперед на дві групи - активні і пасивні.

Перша група передбачає докладання винними будь-яких зусиль для досягнення злочинного результату:

- симуляція хвороби або самокалічення,
- введення в оману щодо віросповідання, що дає підставу для проходження альтернативної (невійськової) служби,
- давання хабара особам, здатним вплинути на незаконне звільнення від призову, надати відстрочку від нього, визнати таким, що є непридатним до проходження військової служби (становить біля 4 % від загального числа способів ухилення від військової служби. У ряді випадків, вищевказаний спосіб пов'язаний з підробкою документів і посадовим підробленням),
- підроблення документів особою, яка ухиляється, з метою отримання незаконного звільнення від призову, відстрочки від нього, визнання таким, що є непридатним до проходження військової служби.

Окремо виділено пасивний спосіб ухилення від проходження військової служби, що здійснюється шляхом неявки за повісткою до військкомату для відправки за місцем служби або за місцем проходження альтернативної (невійськової) служби. При цьому призовник або веде звичайний спосіб життя, або ховається за місцем проживання, в невідомих місцях від співробітників військового комісаріату. При застосуванні даного способу ухилення призовник не реагує на отримані повістки. Як правило, він ховається вдома або у знайомих (близьких) людей (у 30 % випадків).

Основними (законодавчо визначеними) способами вчинення військових кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 407, 408 КК, є самовільне залишення військовослужбовцем (строкової служби – за ч. 1, та іншими категоріями військовослужбовців – за ч. 2 ст. 407 КК) військової частини або місця служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення

з відрядження, відпустки або з лікувального закладу. При цьому суттєве юридичне значення мають строки такого нез'явлення.

Територією військової частини під час розташування військ на полігонах (у таборах) є межі полігону (табору), за які особовому складу виходити заборонено, вони оголошені наказом командира військової частини відповідно до ст. 366 Статуту внутрішньої служби Збройних сил України.

Дисертантом виділено відмінні ознаки вчинення дезертирства та самовільного залишення військової частини або місця служби.

Автором визначено структурні складові типового механізму підготовки вчинення кримінального правопорушення і переховування військовослужбовця поза межами військової частини, що покликано допомогти слідчому вже на початковому етапі розслідування цілком обґрунтовано висунути слідчі версії про спосіб вчинення кримінального правопорушення, найбільш вірогідну для уявного способу слідову картину, визначити коло найбільш інформативних джерел доказової інформації і зрештою спланувати та реалізувати в умовах певної слідчої ситуації необхідні слідчі (розшукові) дії.

Автор робить висновок, що до структури обстановки кримінального правопорушення включають такі елементи: часову характеристику події злочину; просторову характеристику (місце підготовки, місце вчинення, місце приховування злочину та його наслідків, маршрути пересування злочинців); матеріальну обстановку місць підготовки, вчинення та приховування злочину (якщо вони не збігалися); погодні й інші природничо-кліматичні умови; поведінку учасників події, що впливає на характер і результат дій злочинця; умови загального характеру, на фоні яких відбувається злочинна подія; обставини, що сприяють чи перешкоджають підготовці, вчиненню та приховуванню злочину.

Залежно від способів ухилення від військової служби, виокремлено типові сліди вчинення злочину: 1) симуляція хвороби або самокалічення: ідеальні сліди, наявність у винного спеціальної літератури, знарядь

самокалічення; 2) введення в оману щодо віросповідання, що дає підставу для проходження альтернативної (невійськової) служби: сліди злочину містяться в показах свідків дій осіб, що ухиляються, наявності в останніх спеціальної літератури, знаків і предметів ідеологічного спрямування; 3) давання хабара: наявність в одержувача невмотивовано великої суми грошей, документально необґрунтованих послуг і робіт на його користь, ідеальні сліди; 4) підроблення документів: сліди підроблення містяться в показах свідків і особи, яка ухиляється, в інструментах і матеріалах підробки; 5) неявка за повісткою до військкомату для відправки за місцем служби або за місцем проходження альтернативної (невійськової) служби: сліди перебування особи, яка ухиляється, в певному місці, відсутність поважних причин неявки, ідеальні сліди.

Обстановка і «слідова картина» військових кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від служби, передусім обумовлена місцем проходження військової служби.

У третьому розділі дисертації розглянуто питання організації розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Дисертант робить висновок, що питання взаємодії – це центральні організаційні питання на його управлінському рівні, об'єктивне висвітлення сучасних проблем, що постають перед правоохоронними органами під час реалізації зазначеного завдання, неможливе без чіткого визначення специфічної управлінської термінології. Досліджено форми взаємодії, а також такі форми організації взаємодії підрозділів правоохоронних органів, як аналіз особливостей оперативної обстановки; вивчення матеріалів по конкретним найактуальнішим кримінальним правопорушенням, розробка на їх основі спільних планів слідчих (розшукових) дій або операцій; участь керівників галузевих служб у нарадах, семінарах, науково-теоретичних і практичних конференціях з питань, що становлять взаємний інтерес; надання практичної допомоги та ін.

Дисертант переконливо доводить, що питання організації розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, повинно розглядатися не тільки на його організаційно-управлінському рівні. Особливо важливим для формулювання методичних рекомендацій є організаційно-тактичний рівень розгляду досліджуваної проблематики, де основним аспектом є питання формування переліку обставин, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях про ухилення від проходження військової служби.

Досліджуючи особливості початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, дисертант наводить перелік тактичних ситуацій пізнавального типу, загальною рисою яких є наявність у слідчого від самого їх початку даних про осіб, які ухиляються від служби, у яких починалася переважна більшість розслідувань вказаних кримінальних правопорушень.

При цьому дисертант вважає за необхідне підкреслити, що оскільки ці тактичні ситуації обумовлені таким, що переважає для досліджуваних кримінальних правопорушень, способом ухилення винної особи від компетентних військових органів та підрозділів, то загальним складним тактичним завданням початкового етапу розслідування є розшук винної особи (призовника чи військовослужбовця, які ухиляються). Це, в свою чергу, обумовлює необхідність залучення великої кількості сил та засобів слідчих і оперативних підрозділів, у тому числі на рівні міжвідомчої взаємодії, що можливо вирішити лише шляхом проведення відповідних операцій.

Розглянуто мету, завдання та зміст профілактичної операції у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з ухиленням від призову чи мобілізації, та тактичної операції у військових злочинах, пов'язаних із ухиленням, за ч.ч. 1-3 ст. 407 та ч. 1 ст. 408 КК України.

Окремо приділено увагу особливостям організації та проведення гласних СРД – огляду, допиту, обшуку, що здійснюються у рамках досліджуваних операцій на початковому етапі розслідування як у

розслідуваннях кримінальних правопорушень у сфері забезпечення призову та мобілізації, так і військових злочинів, пов'язаних з ухиленням, із певними тактичними особливостями.

Досліджено специфіку проведення окремих слідчих (розшукових) дій на подальшому етапі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби. На подальшому етапі розслідування, переважно, застосовується традиційний інструментар слідчого, передбачений главами 15, 20 КПК: допит (в тому числі одночасний допит двох раніше допитаних осіб), огляд, освідчування особи, обшук чи тимчасовий доступ до речей і документів, слідчий експеримент, проведення експертиз.

Дисертантом запропоновані організаційно-тактичні засади проведення у кримінальних правопорушеннях у сфері забезпечення призову та мобілізації: огляду, допиту підозрюваного, обшуку та тимчасового доступу до речей і документів; у кримінальних правопорушеннях, вчинених шляхом введення в оману щодо віросповідання для отримання підстави проходження альтернативної (невійськової) служби: огляду документів, допитів підозрюваних та свідків із числа родичів та близьких, однодумців за віросповіданням чи переконанням, фахівців в області релігієзнавства, політології, історії, філософії тощо, обшуку чи тимчасового доступу до речей і документів тощо.

Розглянуто види судово-експертних досліджень, що проводяться на подальшому етапі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Основні результати дисертації відображено в 7-ми наукових публікаціях, серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях, одна публікація у виданні іноземної держави та 3 тези доповідей на конференціях.

Практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації положення,

пропозиції, висновки й рекомендації спрямовані на удосконалення практики досудового розслідування та знайшли відповідне впровадження у:

- правотворчості – для внесення змін і доповнень до Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», в інструкції та положення з організації роботи Національної поліції – підрозділів дільничних офіцерів поліції, ювенальної превенції, карного розшуку, інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», а також наказів Офісу Генерального прокурора: «Про особливості діяльності військових прокуратур»; «Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції»;

- практичній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, оперативних підрозділів (акт впровадження прокуратури Білгород-Дністровського гарнізону Південного регіону України від 04.11.2020);

- науково-дослідній діяльності та навчальному процесі – для подальшої розробки методики розслідування кримінальних правопорушень та під час проведення занять з дисциплін «Криміналістика», «Основи оперативно-розшукової діяльності» (акт впровадження Міжнародного гуманітарного університету від 10.09.2020).

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Тищенка Ю.В. «Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби» як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Водночас, не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи в цілому, дисертація містить окремі дискусійні питання, які

потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачем під час прилюдного захисту, зокрема:

1. У підрозділі 3.1., досліджуючи особливості організації розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби, дисертант досліджує наразі актуальне питання створення Військової поліції в Україні, зазначає, що окремі аргументи на користь її створення у цілому, позитивно сприймаються науковою спільнотою, більшість опитаних респондентів позитивно висловилися з цього приводу, наводить приклади позитивного закордонного досвіду функціонування такого органу. Разом з тим, автор чітко не висловлює власної позиції щодо зазначеного питання.

2. Дисертант зазначає, що проблеми тактичних операцій у розслідуванні злочинів у своїх дослідженнях вперше розроблювали А. В. Дулов, Л. Я. Драпкін, В. М. Карагодін, М. І. Хлюпін, В. І. Шиканов та інші [43; 54; 199; 207], розуміючи під такими операціями систему слідчих дій, тактичних прийомів, оперативно-розшукових заходів, організаційних та інших дій, що розробляються і здійснюються в процесі розслідування за єдиним планом під загальним керівництвом слідчого з метою вирішення такого тактичного завдання, що не може бути вирішено здійсненням по справі окремої слідчої дії. На погляд опонента, не зайвим було б звернутися й до фундаментальних робіт сучасних криміналістів, зокрема, вітчизняних, які розробляли проблематику тактичних операцій, зокрема їх криміналістичний аспект (проф. В. Шевчук та ін.)

3. Досліджуючи планування та особливості здійснення затримання розшукуваного військовослужбовця, дисертант насамперед цілком слушно звертається до встановлення кримінально-процесуальної та криміналістичної природи цього заходу, наводить його визначення, запропоновані відомими вітчизняними науковцями (Ю.П. Аленіним та ін.) Доцільно було б сформулювати на підставі визначення сутнісних ознак авторське визначення затримання, встановити його кримінально-процесуальну природу.

4. Бажано більш чітко визначити співвідношення таких заходів, як медичне обстеження, після закінчення якого медична установа дає висновок про наявність чи відсутність у підозрюваного військовослужбовця захворювання у випадку симуляції ним хвороби (соматичної чи психічної) (стор. 157 дис.) та судово-медичної експертизи (стор. 160 дис.), а також доказове значення кожного з цих заходів.

Проте, зазначені зауваження і побажання не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертанта, і яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Ці зауваження переважно мають локальний, дискусійний характер і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою, написана науковим стилем. У дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.

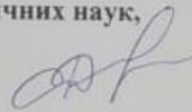
Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації, переважно знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях з теми дисертації і є вагомим внеском дисертанта у розвиток науки криміналістики, а також цінним порадиником для правників у сфері кримінального процесу та криміналістики.

Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим МОН України вимогам. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, чітко, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття.

Викладене вище дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація Тищенко Ю.В. «Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби» є самостійно підготовленою завершеною науковою працею, в якій отримано нові обґрунтовані, достовірні результати. Робота відповідає вимогам до дисертацій, передбаченим п. 10 Постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. №167 «Про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами і доповненнями), а її автор заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право за результатами прилюдного захисту.

Опонент:

професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
заслужений юрист України

Діана СЕРГЄЄВА

Підписав
Вчений СЕВЕР
НАРАУЛЬНА
07.07

